

Udkast til arbejdsrapport: Incitamentsstrukturer, markeds-mæssige perspektiver og beregning af klimaomkostninger

Forfatter: Michael Højholdt, SEGES Innovation

Sammendrag

Denne arbejdsrapport samler op på delaktiviteter i gennemført i 2022 i arbejdsplan 2 i projektet "Klimaindsats på lavbundslande" støttet af Promilleafgiftsfonden for Landbrug. Arbejdet fortsætter i 2023 og rapporten er derfor et udkast på baggrund af læring og erfaringer fra 2022.

Der er indsamlet oplysninger og erfaringer fra bedrifter, der ligger i områder med potentiale for udtagning af lavbundjord. Bedrifterne driver landbrug på lavbundsarealerne og vil miste produktion af salgsafgrøder og foder ved udtagning af arealerne.

I udgangspunktet kan bedrifterne tænkes at indgå i f.eks. klima-lavbundsprojekter og dermed ansøge om kompensation på de arealer som udtages. Kompensationerne udmåles efter afgrødevalg i perioden 2014-2019 og tager således ikke højde for individuelle forhold på bedrifterne som jordværdi før og efter udtagning, mistet harmoniareal, mistet græsningsareal og øvrige effekter på bedriftens produktionsmæssige sammenhæng.

Der er på hovedparten af de undersøgte bedrifter uvillighed mod at lade lavbundslandene udtage, ikke mindst af økonomiske årsager. Bedrifterne har for flertallets vedkommende foderproduktion med pæne udbytter på lavbundslandene, ligesom arealerne er harmoniareal for husdyrgødningen. Landbrugene vurderer generelt ikke, at engangskompensationen er tilstrækkelig til at løse de udfordringer udtagning medfører i form af tab af jordværdi, foderproduktion, harmoni- og afgræsningsareal.

Klimaomkostninger i et Klima-lavbundsprojekt kan for samfundet forsøges estimeret som de samlede omkostninger (128.000 kr. pr. ha) delt med forventet gennemsnitlige reduktion (21 ton CO₂) pr. år – mens det for bedrifterne kan anslås til de ikke-kompenserede udgifter delt med den reelle CO₂ reduktion.

Baggrund

Ud af de godt 171.000 ha med kulstofrige lavbundjord i Danmark, er der formuleret en målsætning om udtagning af 100.000 ha. Disse lavbundslande skal udtages af dyrkning. Hvis lodsejer ansøger om og får tilkendt kompensation under Lavbunds- eller Klima-lavbundsordningen kan arealerne forventes at henstå med højere grundvandsstand og må ikke omlægges, sprøjtes eller gødes.

Arealerne ønskes udtaget af dyrkning af miljø og særligt klimahensyn. Når lavbundslandene iltes frigives klimagasser, og påvirkningen fra lavbundslandene udgør en stor del af landbruget samlede emission af klimagasser.

Udtagningen af lavbundslande går ikke så hurtigt som ønsket. SEGES Innovation har som et led i projektet "klimaindsats på kulstofrige lavbundslande" gennemført en række bedriftsundersøgelser på bedrifter, som har en væsentlig andel af deres dyrkede areal som lavbundjord, og været i dialog med disse lodsejere om barrierer mod udtagning af lavbundjord.

Bedriftsundersøgelser

Bedriftsundersøgelserne har fokuserer på markedsmæssige perspektiver incitament for lodsejerne til at lade udtagningen bliver attraktivt for jordejerne.

De nuværende økonomiske kompensationsmuligheder er udfordret på en række områder:

1. Økologiske ejendomme med staldnær afgræsning og kravet om udegående dyr. Her betyder et hævet grundvandsspejl øge risikoen for at dyrene ikke kan færdes og afgræsse arealerne, og at fortsat økologisk drift på ejendommen dermed bliver umuliggjort. Da der er begrænsninger på hvor langt dyrene kan færdes i forhold til malkefaciliteter, bliver afgræsningsarealer indenfor f.eks. 1 km afstand af staldanlægget afgørende for muligheden for økologisk mælkekvægshold. Det betyder altså, at et projekt med udtagning af lavbundjord tæt på en økologisk mælkeproduktion kan medføre omlægning til konventionel drift eller til ophør. For den konventionelle mælkeproducent kan afgræsning også være attraktiv og måske en forventning til en fremtidig produktionsvilkår, som tabes ved udtagning af lavbundjord.
2. Bedrifter med højværdiafgrøder og dyrkningssikre omdriftsarealer på kulstofrig landbrugsjord har typisk kunnet realisere dækningsbidrag efter maskiner og arbejder i niveauet 5.000 – 10.000 kr. pr. ha pr. år. Ved et sådant produktions- og indtjeningspotentiale vil markedsprisen på lavbundslandene ligger på niveau med højtydende mineraljord, altså i størrelsesordenen 200.000 kr. pr. ha og derover. Der er en generel opfattelse af, at udtaget lavbundjord har en lav handelsværdi efter udtagning, indikeret i niveauet 35.000-50.000 kr. pr. ha. Det skyldes at jord med høj grundvandsstand, som ikke må omlægges, gødes eller sprøjtes, og som derfor ikke har noget væsentlig produktionspotentiale, ofte kun kan forventes at indbringe EU tilskud, og at der heraf skal betales for evt. slåning og i tilgift skal svares grundskyld. Der kan så være væsentlige natur- og rekreative værdier, som værdisættes meget forskelligt efter lokale forhold som efterspørgsel på jagtarealer mv, og som derfor i handel kan indbringe en højere værdi.
3. Bedrifter med harmoniproblemer og hele områder hvor der er et stort husdyrtryk. På mange bedrifter med husdyr er der i dag en besætning af en størrelse der betyder, at bedriften har brug for det samlede ejede areal som harmoniareal, altså areal der står til rådighed for udbringning af husdyrgødning. Lavbundsarealerne er for en stor dels vedkommende drevet af

mælkeproducenter af den gode grund, at arealer typisk er velegnede til fodergræsproduktion. Det kommer som en naturlig følge heraf, at bedrifterne med husdyr ofte vil opleve udfordringer med af opfylde harmonikrav, hvis de lader lavbundsjord udtage.

På baggrund af ovenstående er der i arbejdet med bedriftsundersøgelser lagt vægt på bedrifter med mælkeproduktion og med salgsafgrøder, heraf med en ikke uvæsentlig del at arealet på lavbundsjord.

Der er arbejdet med økonomiske barrierer og incitamentsstrukturer på fra forskellige perspektiver, herunder hvordan udtagningen påvirker landmandens jordtilliggende, samlede produktionskapacitet og husdyrproduktionens eksistensgrundlag i form af harmonikrav på konventionelle og økologiske bedrifter.

Resultater og diskussion

De undersøgte bedrifter har en række fællestræk:

- Væsentligt areal med lavbundsjord
- Har identificeret en række barrierer mod udtagning af lavbundsjord
- Har ønsket at dele viden, erfaringer og holdninger i projektet

De er desuden en række individuelle forhold, som betyder noget for bedrifternes incitament for at indgå i udtagning af lavbundsjorden:

- Lavbundsjorden er harmoniareal
- Der dyrkes salgsafgrøder / højværdiafgrøder med pæn indtjening på lavbundsjorden
- Der er indgået 10-årige kontrakter på leverancer af foder fra lavbundsarealerne
- Opfattelsen af lavbundsjord som en nødvendig del af løsningen på klimaudfordringer
- Se endvidere individuelle forhold i eksemplerne nedenfor:

Eksempel A (ca. 60 ha dyrket i alt, primært planteavl)

- Dyrker salgsafgrøder på lavbundsjorden med pæne udbytter – forventer mindst 5.000 kr. pr. ha i DBII
- På græsarealer høstes wrap og på afgræsning opnås tilskud udover EU tilskuddet
- Har derfor pæn indtjening på lavbundsarealerne som bortfalder med udtagning.
- Har tidligere opkøbt projektjord fra vådområdeprojekt til 26.000 kr. pr. ha og regner med samme efterværdis på egen lavbundsjord.
- Under klima lavbundsordning vil kunne opnå 82.500 kr. pr. ha i kompensation.
- Lodsejer frygter stigende vandspejl på tilgrænsende arealer
- Lodsejer identificerer sig som planteavler og ønsker ikke sit landbrugsareal reduceret
- Lodsejer er ikke interesseret i udtagning.

Eksempel B (ca. 800 ha med 600 malkekøer, samt levere foder på kontrakt til yderligere 400 køer)

- Lavbundsjordene dyrkes primært med slætgræs i omdrift høje udbytter
- Enhver indskrænkning af dyrket areal tæller negativt på bedriften
- Køb af suppleringsfoder vurderes ikke at være en mulighed
- Forventer fald i jordværdi ved udtagning på omkring 100.000kr. pr. ha
- Muligheder for alternative jordkøb svær at identificere - derfor ville udtagning være umulig selv om kompensation dækkede tab
- Arla afregning belastet af jorden

Eksempel C (ca. 100 ha, heraf ca. 40-45 ha lavbundsjord – kviehotel og foderproduktion hertil)

- Jordpris er vanskelig at estimere, da den samlede bedrifts produktion afhænger af arealet m lavbundsjord, som indgår dels i grovfoderproduktion, dels harmoniareal. Da det er et areal beliggende tæt ved staldene, og samlet set udgør en stor andel af den samlede bedrifts areal.
- Kunne være interesseret i udtagning under Klima- Lavbund på omdriftsjorden, men søn er interesseret i at overtage og skal kunne skabe sig en arbejds hverdag på bedriften, hvilket bliver umuliggjort uden lavbundsarealerne
- Ejendommen er isoleret fra andre arealer af hovedvejen og ejer har svært ved at se mulighed for at købe alternative arealer.
- Hvis der gennemføres udtagning vil der være ca. 40-50 ha planteavl på sandjord tilbage. Der er ikke mulighed for at blive kompenseret for at produktionsmæssig sammenhæng ødelægges.
- Alternativt ved udtagning bliver salg af ejendom til liebhaver
- Jordpris på lavbundsjorden vurderer lodsejer til 125 t kr. pr. ha med variation. Jordpris efter udtagning vurderer lodsejer relativt højt pga. naturskøn beliggenhed.
- Harmoni - omkostning til eksport af husdyrgødning – lodsejer vurderer det er muligt at afsætte gylle f.eks. til biogasanlæg 15 km væk, men det vil koste kr. og CO₂.
- Køb af suppleringsfoder – kløvergræs hos planteavl – kommer til at koste transport, mindst 5 km
- Ved udtagning kan der lægges mere græs ud i sandarealerne, men vil mangle indtægten fra salgsafgrøder. Lodsejer bryder sig ikke om den forøgede transport.
- Produktionsmæssig sammenhæng – vil kræve kompleks beregning på hvad det koster ikke at have kviehotel – og alternativ anvendelse af staldene og mangle gødning til dyrene.

Eksempel D (ca. 200 ha i alt, ca. 50 ha lavbundsjord, 500 malkekøer – der indkøbes ca. 600.000 FEN pr. år)

- Harmoni: Gylle afsættes til biogas, og dermed kan biogasanlægget køre gyllen videre til anden landmand – dermed vil udtagning nok ikke påvirker harmoni umiddelbart. Sådan er dybstrøelsen allerede håndteret.
- Der er kun to fuldtidslandmænd i projektområdet med gylle, så forventer ikke biogasanlæg vil få problemer med at afsætte.
- Lavbundsjorden er dyrkningssikker jord, både majs og græs kan bjærges sikkert
- Der produceres mange foderenheder på lavbundsjorden – 530.000 FEN i alt
- Alternativ jord – eventuel mulighed for køb ligger noget længere væk, men ejendommen har ikke økonomi til at købe jord.
- Belåning af lavbundsjorden betyder, at lodsejer ikke kan lade jorden udtage hvis kompensatio- nen er på 82.500 kr. pr. ha, og efterværdien lav.
- Afregning af mælk belastes af klima

Eksempel E (ca. 300 ha dyrket, heraf ca. 100 ha lavbundsjord)

- Jord anvendes primært til produktion af grovfoder og harmoniareal
- 100 ha kulstofrig lavbundsjord (omdrift) til potentiel udtagning, heraf 40 ha forpagtet. Estimeret jordværdi før udtagning ca. 100.000 kr. pr. ha.
- Forventet værditab ved udtagning af produktion ca. 70.000 kr. pr. ha
- Lavbundjord i omdrift med pæne udbytter i græs (niveau 9.000 FEN pr. ha) og byghelsæd
- Området i øvrigt præget af svineproduktion med salgsafgrøder på højtydende mineraljord, jordpriser 175-225.000 kr. pr. ha
- På lavbundsjordene produceres knap 900.000 FEN pr. år

- Alternativ jord til grovfoderproduktion bliver svært at finde og væsentlig dyrere end lavbunds-jorden – merpris 100.000 – 150.000 kr. pr. ha
- Køb af grovfoder vil være svært/umuligt – og ændre bedriftens produktionsmæssige sammenhæng, maskinpark, arbejdskraft mv.
- Tabt harmoniareal vil koste dyr eksport af gylle i husdyrtæt område – estimeret til 150.000 kr. pr. år
- Udtagning bliver svært/umuligt på ejendommens højtydende arealer

Eksempel F (ca. 70 ha dyrket, heraf knap ha lavbundsjord)

- Økologisk mælkeproducent
- Arealer anvendes til slætgræs og korn til helsæd / modenhed
- Lavbundsarealer afgørende for den pligtige afgræsning
- Udtagning af lavbund vil umuliggøre afgræsning
- Udtagning umuliggjort da det vil ødelægge bedriftens produktionsmæssige sammenhæng og værdi
- Lodsejer vurderer der ikke er meget organisk materiale tilbage i arealerne, så klimaeffekten ved udtagning vurderes at være begrænset

For nogle bedrifter kan udtagning af lavbundsjord potentielt udgøre et omfang som gør, at den produktionsmæssige sammenhæng på bedriften bliver meget udfordret, og hvor udtagning enten vil betyde en afvikling af en del af produktionen eller afvikling af hele produktionen.

Der er derfor udarbejdet følgende eksempel på tjekliste over, hvad der bør undersøges i forhold til en mere detaljeret, decideret konsekvensberegning ved tilpasning eller ophør af produktionen som konsekvens af manglende produktionsmæssig sammenhæng efter udtagning af lavbundsjord. Dette eksempel på tjekliste kan ses i appendiks.

Udfordringer med belåning i bank og realkredit i forhold til nedgang i ejendommens samlede aktivmasse og eventuelle krav om ekstraordinære afdrag som følge af nedgang i pantets værdi.

For de bedrifter der er arbejdet med, er problemstillingen med udtagningens effekt på den produktionsmæssige sammenhæng stor, og problematiseres af den manglende økonomiske kompensation for dette.

For disse bedrifter kan jordfordelinger måske være en mulighed, hvis jorden kan byttes 1:1 med god mineraljord, men det vurderes i en del situationer ikke at være muligt.

Forvaltningen af arealerne er ikke noget, der fylder meget hos lodsejere nu. I store projektområder vil det dog at andet lige forventes at et samarbejde omkring plejen af de udtagne arealer vil være en fordel.

Umiddelbart giver lodsejerne ikke indtryk af, at bevarelse af ejerskabet til lavbundsarealerne er meget vigtige for dem alle, men at tabet af produktionsværdi, harmoniareal, afgræsningsareal og værditab besværliggør eller umuliggør udtagningen. Effekten på den produktionsmæssige sammenhæng med f.eks. overflødiggørelse af bygninger understreger dette. Lodsejerne er af sammen grund heller ikke varme på ideer om alternativ anvendelse af arealerne efter udtagning, hvad enten der foreslås grøn biomasse, byggematerialer, paludikulturer eller klimaskove. Disse alternativer har ofte også svært ved at vise positiv indtjening. Solceller adskiller sig herfra i den økonomiske potentiale.

Beregning af klimaomkostninger kan gøre på flere måder. Klimaomkostninger kan søges beregnet som de samlede omkostninger på bedriften i forbindelse med udtagning delt med de forventede klimamæssige effekter. De forventede klimamæssige effekter og omkostninger er ikke beregnet specifikt for bedrifterne. Beregninger af omkostningerne inkl. tab af produktionsmæssig sammenhæng kan kræver omfattende individuelle beregninger og valg af forudsætninger for sammenligning, som ligger udenfor arbejdsområder af dette projekt. I Appendiks ses et forslag til hvilke elementer der kan overvejes at indgå i en sådan konsekvensberegning.

Alternativt kan der regnes på de direkte omkostninger (værditab korrigeret for kompensation) delt med det forventede normtal for klimareduktion. Desuden vides det fra klima-lavbundsprojekter, at de samlede omkostninger i projektregi forventes at udgøre 128.000 kr. pr. ha i gennemsnit, hvoraf kompensation udgør maksimalt 82.500 kr. pr. ha. Det forventede normtal for reduktion udgør 21 ton CO₂-e pr. år.

I nedenstående tabel vises en grov opstilling af mulige følsomhed på de direkte omkostninger på bedriften. Her er ikke taget højde for f.eks. tab af foder, harmoni eller afgræsning, og disse effekter på den enkelte bedrift er altså ikke værdisat her.

Værditab (kr. pr. ha)	50.000	50.000	50.000	100.000	100.000	100.000
Kompensation (kr. pr. ha)	3.500	32.500	82.500	3.500	32.500	82.500
Ikke kompenseret værditab (kr. pr. ha)	46.500	18.000	-32.500	96.500	67.500	17.500
CO ₂ reduktion (ton pr. ha)	21	21	21	21	21	21
Omkostning (kr. pr. ton CO ₂)	2.214 kr.	857	-1.547	4.596	3.214	833

Konklusion

Der er indsamlet oplysninger og erfaringer fra bedrifter, der ligger i områder med potentiale for udtagning af lavbundjord. Bedrifterne driver landbrug på lavbundsarealerne og vil miste produktion af salgsafgrøder og foder ved udtagning af arealerne.

I udgangspunktet kan bedrifterne tænkes at indgå i f.eks. klima-lavbundsprojekter og dermed ansøge om kompensation på de arealer som udtages. Kompensationerne udmåles efter afgrødevalg i perioden 2014-20109 og tager således ikke højde for individuelle forhold på bedrifterne som jordværdi før og efter udtagning, mistet harmoniareal, mistet græsningsareal og øvrige effekter på bedriftens produktionsmæssige sammenhæng.

Der er på hovedparten af de undersøgte bedrifter uvillighed mod at lade lavbundsjorden udtage, ikke mindst af økonomiske årsager. Bedrifterne har for flertallets vedkommende foderproduktion med pæne udbytter på lavbundsjordene, ligesom arealerne er harmoniareal for husdyrgødningen. Landbrugerne vurderer generelt ikke, at engangskompensationen er tilstrækkelig til at løse de udfordringer udtagning medfører i form af tab af jordværdi, foderproduktion, harmoni- og afgræsningsareal.

Klimaomkostninger i et Klima-lavbundsprojekt kan for samfundet forsøges estimeret som de samlede omkostninger (128.000 kr. pr. ha) delt med forventet gennemsnitlige reduktion (21 ton CO₂) pr. år – mens det for bedrifterne kan anslås til de ikke-kompenserede udgifter delt med den reelle CO₂ reduktion.

Appendiks

Overvejelser om hvilke elementer som bør undersøges i relation til konsekvens ved udtagning af lavbundsjord på en mælkeproduktionsejendom

Nedenstående udkast beskriver hvad der kan være behov for at undersøge, forudsætte eller afklare for at kunne lave konsekvensberegninger på en konkret ejendom. Alt efter hvilke scenarier som tænkes omkring den enkelte bedrift, kan der være forhold som synes mere væsentlige at belyse og undersøge end andre.

Overvejelser ud fra oplysninger i eksempel D:

Baggrund for vurderinger

- En økonomisk opstilling kan dels laves som en opgørelse over potentiel tab/gevinst i forhold til en nu-situation, eller der kan opstilles forskellige scenarier for fremtidig drift med det vilkår at tørvejorden ikke indgår i driften. For at bevare overblikket er forskellige scenarier som opstilles, beskrives og forklares sandsynligvis bedste løsning. Der skal også opstilles et scenarie for nu-situation da den ikke nødvendigvis er lig seneste regnskabsår.
- Indeholder bedriftens nuværende driftsgrensfordeling en opdeling i høj og lav jord, - eller er der alene udarbejdet en fordeling mellem grovfoder og salgsafgrøder?
- Hvad er bedriftens fremstillingspris på grovfoder fra de pågældende arealer og/eller afgrøder? Og dette set i relation til hvad det koster at indkøbe grovfoder.

Arealer, harmoni og foderforsyning

- Omkostninger til udbringning og transport – flere eller færre omkostninger?
- Stiller evt. nye dyrkningsaftaler eller øget levering til biogas krav om andre opbevaringsfaciliteter?
- Vil der ske ændring i transportomkostninger ved andre arealer eller foderforsyningsaftaler - øges/mindskes afstand og omkostning?
- Vil nye arealer kunne bidrage med de samme fodertyper, eks. vil der på anden markjord måske produceres en mindre andel af græs som vil øge behov for indkøb af anden proteinkilde?
- Vil en anden fordeling af foderafgrøder/andre typer, stille andre krav til opbevaringsfaciliteter og -udstyr?
- Skal der allokeres omkostninger i retning af en anden aftale for foderforsyning?
- Vil andre foderforsyningsaftaler kunne laves på andre/samme vilkår – og hvad er optimalt?
- Vil det blive dyrere at anskaffe foder til kørerne fremover med de mulige strategier der kan opstilles for det? Eller kan det ligefrem blive billigere?
- Det antages at foder af ok kvalitet kan skaffes, - det er dog et spørgsmål om prisen. Men hvis prisen bliver for høj (i forhold til hvad?), hvad er så alternativet? Anvendes nuværende arealer som staldnær afgræsningsarealer, så er der behov for yderligere konsekvensberegning. Vil fremtiden byde på krav om afgræsningsarealer, - og vil udtagning af lavbundsjord da have konsekvens for at kunne have dyr på græs?
- Kan ungdyr evt. fodres på en helt anden måde?
- Kan/skal husdyrgødning indgå i nye aftaler om indkøb/dyrkning af grovfoder?
- Kan gylle sælges til planteavler som et alternativ?
- Hvilke muligheder er der for levering til biogas – er der omkostninger forbundet hermed eller ej?

Maskiner

- Er der egne maskiner og arbejde blandet ind i det grovfoder som indkøbes, - købes det på rod eller leveret i silo, - eller er der en komplet pasningsaftale (måske ydet af køber) blandet ind i købsaftalen?

- Hvordan påvirkes arbejds- og maskinomkostninger på bedriftsniveau af at jorden ikke dyrkes?

Besætning

- Hvis ingen kvier da nødvendigt at kunne producere alt grovfoder i en kvalitet som er "ko-foder", - er det muligt?
- Hvis ændring i antal husdyr, hvilke ændringer ses så i arbejdskraftbehov, gylleproduktion, kapacitetsomkostninger i øvrigt?
- Kan der være muligheder i at skifte til lille race, da grovfoderbehov derved reduceres? Kræver nok at andre forhold også taler for, eks. staldens indretning mv.
- Kan der reduceres i besætningen. Og i så fald er det så koantallet som opretholdes?
- Skal/kan kvier udliciteres inkl. foderforsyning eller kan der i større grad køres med reduceret opdræt?

Bygninger

- Hvordan passer nogle af disse ideer ind i bedriftens bygningsmasse og -kapacitet? Står landmanden med staldafsnit som ved intet/reduceret dyrehold så ikke behøves renovering/investering?
- Står landmanden med en stald som i 2024 eller 2034 løber i lovgivningsmæssige udfordringer? Hvad er strategien?

Afregning, belåning og afgifter

- Hvad er omkostningen ved Arla som følge af klimabelastning? (fradrag eller manglende tillæg på mælk) – i hvilken grad kan den reduceres ved ikke at anvende jorden? Hvor lang tid tænkes denne omkostning at gælde frem i tiden? (læs: er det noget man skal indrette sig på gælder kortvarigt eller langvarigt). (Obs på hvis der leveres til andet mejeri – hvilke betingelser gælder så?)
- Sker der væsentlige ændringer i den pantmæssige værdi (reduktion af besætningsomfang) skal det undersøges ved kreditgiver hvad evt. konsekvens er? (gældsindfrielse, overbelåning med øgede omkostninger til følge, vanskeligt at lånefinansiere fremtidige investeringer)?
- Hvis/når der vedtages en generel CO₂-afgift, hvad beløber den sig til på bedriften og i hvilken grad vil den reduceres ved ikke at anvende lavbundsjorden?
- Den økonomiske udfordring i at compensation ikke dækker tab i pantværdi er væsentlig for virksomheden. At lavbundsjorden er vurderet og belånt højt bliver nu tydelig i forhold til bedriftens grad af økonomisk robusthed og agilitet. Det er vigtigt at få belyst ved kreditgiver hvilke konsekvenser det måtte få. Vil det få konsekvenser i udmålingsgrundlag uanset om der indgås aftaler eller ej- skal kreditgiver regulere værdierne hvis jord af den type får ny "standard-værdi" i markedet. Skal der ske ekstraordinær gældsindfrielse ved udtagning, bliver der efterfølgende en grad af overbelåning, vil dette reducere fremtidige lånemuligheder og/eller prisen på lånte penge?
- Opnå skriftligt tilsagn om hvorledes restgæld vil påvirkes, såvel som fremtidige årlige afdrag. Vil der stilles krav om valg af andre låntyper end hidtil? Svært at få garanti for bidragssats - men vigtig med dialog om hvor vidt forudsætninger for niveau ændres i kreditgiveres optik. (Nyt ydelsesoverblik).
- Bliver det mon sværere at låne penge fremover hvis man ikke har bidraget til klimabelastningsreduktion eks. i form af udtagning af lavbundsjord? Kan muligheden for bæredygtig/grøn finansiering belastes af at en væsentlig reduktionsmulighed på den enkelte bedrift ikke tidligere er gennemført, også hvis det er ud fra en betragtning om at det er for dyrt/giver for stor indtjeningsnedgang?